

Füzi László

Kecskeméten a kultúra még képes közösséget teremteni

– A közelmúltban jelent meg a *Világok határán* című könyved, a *Forrás* 2011. évi utolsó három számában és a 2012-es első számában lévő írásaiddal is az életutadról, a világhoz való viszonyodról és a világlátásodról írsz. A *Forrás*ban megjelent írások már az egri és a kecskeméti éveid is bemutatták. Ezek az írások sajátos önéletrészek és korrajzok is egyben. Az első kérdésem az, hogy miért tartod fontosnak ezt a korszakot? Azt az időszakot, amikor befejezted az egyetemi tanulmányaidat, a hetvenes évek végén. Onnantól kezdve a nyolcvanas évekről szólnak a most megjelent írások.

Nyilván nem véletlen, hogy arra kértél bennünket, hogy a mostani *Forrás*-számba tulajdonképpen ezekről az évekről készítsünk interjúkat, ezeknek az éveknél a meghatározó kecskeméti szereplőivel. Miért foglalkoztatnak ennyire erősen az elmúlt évek, s az, hogy azokban az években mi történt Kecskeméten és Bács-Kiskunban?

– Két része van a kérdésnek. Az első a könyvre, a második a mostani folyóirat-számra, a mostani összeállításra vonatkozik. A könyvem alapvetően Én-könyv, az Én helyzetét vizsgálja az adott történelmi időszakokban. Benne az egri és a kecskeméti részek, az életemnek az egri és a kecskeméti részei az utójátéknak felelnek meg. A könyvben tehát nem a hetvenes és a nyolcvanas évek állnak középpontban. A könyvben engem valójában a korábbi időszak foglalkoztatott, s az, hogy a paraszti világ miképpen esett szét, és annak az emlékvilága miképpen él bennünk. Alapvetően tehát a szüleim és nagyszüleim nemzedékének életét vizsgáltam, s azt, hogy az ő örökségük miképpen formált engem. Figyelmemet nagyon erősen lekötötték a huszadik század sajátosságai, s miközben ezekről akartam írni, egyre inkább azt éreztem, hogy csak a személyes szálat követve szólhatok ezekről. Aztán ez a személyes szál elkezdett önálló életet élni, az elemzés háttérbe szorult, és a személyes szál erősödött fel. A könyvben az elemzésnek is vannak nyomai, hiszen a mai gondolkodásommal jegyzeteket írtam ahhoz, amit valamikor megéltem. Az első rész megjelenése után tovább dolgozott bennem az anyag, azt éreztem, hogy el kell jutnom oda, ahol végegesen kiléptem az otthoni világból, a régi társadalmi osztályból. Az igazi, a már véglegessé vált kilépés a mi életünkben Kecskeméten történt meg. Az, hogy a feleségemmel az egyetemi évek után Kecskemétre kerültünk, egy egri

Füzi László 1955-ben született Lövön. Irodalomtörténész, a *Forrás* folyóirat főszerkesztője. Középszintű tanulmányait Sopronban, az egyetemet Szegeden végezte, magyar-történelem-huszadik századi magyar irodalom szakon. Szakdolgozatát, majd doktori disszertációját is Németh László pályakezdeséről írta. Az egyetem elvégzése után Egerben tanított. 1982-től dolgozik a *Forrás*nál, Kecskeméten. 1989-ben nevezték ki a lap főszerkesztőjévé. Jelenleg a *Forrás* Kiadót, a Nemzetközi Kerámia Stúdiót és a Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhelyt magába foglaló Kecskeméti Kortárs Művészeti Műhelyek ügyvezetői posztját is betölti.

kitérőn keresztül, ez adja a könyvben a kecskeméti rész indokoltságát. De nem ez a rész áll a középpontban, ott fölveszek szálakat, de nem varrom el, majd egyszer valamikor lehet, hogy ezt is megírom.

Ennek a mostani Forrás-számnak a története külön történet. Mindig is nagyon érdekelt, és továbbra is érdekel a lokális világok létezési módja. Eddigi életem során három város szellemi életébe láthattam bele. Az egyik város Szeged, a másik Eger volt, a harmadik pedig máig Kecskemét, számomra így szükségszerűen adódott az összehasonlítás lehetősége. Ennek kapcsán elkezdett formálódni bennem Kecskemét mítosza, ezt a mítoszt a mai napig igyekszem magamban, s talán nem is csak magamban táplálni, másrészt pedig magát a Kecskemét-jelenséget szeretném egyre racionálisabban is látni. Ennek a Kecskemét-jelenségnek az én szememben az egyik sajátossága az, hogy az elmúlt évtizedek során – az, hogy a kezdőpontot hova tesszük, és az, hogy hogyan tesszük oda, ahova tesszük, teljesen mindegy –, a hatvanas évektől kezdődően itt egy közösségi tartalmú kulturális struktúra alakult ki, ehhez hasonlónak a jelenlétét nem éreztem sem Szegeden, sem Egerben, vagy ha igen, akkor csak egészen apró szigetekben. Ez nem azt jelenti, hogy az említett városokban nem léteztek-létezhettek ezek a közösségi tartalmak, csak azt jelenti, hogy számomra nem megfoghatóan léteztek, ha léteztek, itt pedig számomra megfoghatóan léteznek. Egész itteni létünknek az értelmét az adja meg, hogy – merem remélni – ehhez a közösségi tartalmakat hordozó kultúrához tartozunk, és a kultúrának a közösségi létezéséhez hozzá tudunk tenni valamit.

Így jelenik meg a gondolkodásomban a Kecskemét-jelenség. Egyébként a Kecskemét-jelenség formálódása-kialakulása valószínűleg elválaszthatatlan a hatvanas évektől, ezeknek az éveknek teljesen sajátos légköre volt. Azt hiszem tehát, hogy a Kecskemét-jelenség a hatvanas évek légköréből eredeztethető, még akkor is, hogyha a szükségszerű magyar megkésettiséggel a „hatvanas évek” igazából ’68 bukása után jelentkeztek itt.

– *Miért gondolod azt, hogy a kultúra szempontjából a hatvanas évek voltak a meghatározóak országosan és helyileg is?*

– A hatvanas évek „emberarcúságra” törekvése nélkül a kultúra erős társadalmi megbecsültsége nem jöhetett volna létre. Persze, tudjuk, az „emberarcúságnak” hamar vége szakadt, aztán jöttek a hetvenes évek történetei a megmerevedésről, az erős kézről, s így tovább, természetesen Bács-Kiskunban is. A Forrás története jól példázza a szankcióknak, a viaskodásoknak a sorozatát, még akkor is, ha a központi akaratot mérséklő szándékokkal is találkozhattunk. Ha élnének, akkor Zám Tibor és Hatvani Dániel sokat tudna mondani az ütközésekről, s sokat tudna mondani Buda Ferenc is, ha szerénysége nem gátolná az erről való beszédben. Minden más szándék mellett azonban a hatvanas években létezett a fejlődés hite is. Ez a hit akarta például megoldani a tanyakérdést, ez is a Forrás nagy témája volt. S megjelent a decentralizáció szándéka, enélkül az egyes megyék nem erősödhetek volna meg. Aztán sok minden beleveszett a hetvenes évekbe, más törekvések pedig megmaradtak itt, Bács-Kiskunban, és Kecskeméten is.

De nem csak a kultúráról van szó. Nagyon jogos fölvetés lenne megnézni, hogy a gazdaság miképpen működött itt, és miképpen adott alapot annak, ami Kecskeméten a kultúrafejlés terén történt, noha nem vagyok biztos abban, hogy közvetlen megfelelést lehetne kimutatni a két terület között. Most nem tudom, hogy lehet-e szoros kapcsolatot találni. Nem vagyok benne biztos, mert akkor is a pénzek elvonása, visszaosztása történt, s az intézményeket a legkülönbözőbb eszközökkel lehetett támogatni. Tehát nem egyszerűen a helyi pénzeknek a helyi kultúrára való ráhatásáról van szó, inkább politikai döntésekről, de mindenképpen a politika színterén meghozott döntésekről. Az intézményekre szánt pénz rengeteg áttételen keresztül jelent meg, a politika azt különböző alkuk révén

szerezhetette meg. Az, hogy ki milyen múzeumért tudott harcba szállni, a fölső vezetők pedig mikor mondtak igent, s mikor nemet, az mind tisztázandó kérdés. Ismét csak azt mondom, nem látom, hogy a gazdasági mozgás és a kulturális mozgás közt teljes párhuzamosság létezett volna. Természetesen annak, hogy egy város százezressé válik, mégiscsak van gazdasági háttere. Emberi háttere is van, Kecskemét fejlődött, népessége a megyén belül is nagyon erősen gyarapodott, az értelmiség vonatkozásában is, nagyon sokan jöttek ide. Az úgynevezett „gyűttmenteket” tárt karokkal fogadták, ez másutt ily módon nem mutatkozott meg.

– Az említett írásaidban leírod, hogy míg Szeged inkább egy kibocsátó város volt, addig Kecskemét befogadó várossá vált. Ez attól is függ, hogy itt nincs olyan meghatározó felsőoktatási intézmény, mint Szegeden az egyetem, ugyanakkor nagyon érdekes az, hogy Kecskeméten komoly erőfeszítéseket tettek azért, hogy idehozzanak fontosnak vélt, tartott értelmiségieket a hetvenes-nyolcvanas években.

– Igen, ha az irodalomra gondolok, akkor Zám Tibor, Hatvani Dániel, Buda Ferenc, Pintér Lajos, később Dobozi Eszter, magamat is mondhatom, úgymond máshonnett érkezett Kecskemétre. Valahonnét valahogyan idekerültünk, ez a művészeti élet szinte minden területén így van. Az értelmiségiek letelepítéséből, megmondom őszintén, én már keveset láttam. 1982-ben kerültünk ide a feleségemmel, éppen harminc éve, azt hiszem, hogy majdnem az utolsóként jöttünk, mindenképpen az utolsók között, akik még a kecskeméti kultúrának a hatvanas-hetvenes évekbeli megalapozó periódusát látták, és ezért nem érzekteltem közvetlenül azt a hőskort, amelyik a hatvanas-hetvenes évekhez köthető, legalábbis úgy képzelem, hogy a hőskor valamikor akkor volt. A kezdetektől így érzekteltem ezt, s idekerülésemtől, 1982-től már azt a szándékot is érzekteltem, ez bennem is kialakult, hogy mindebből meg kell őrizni valamit. Ekkortól már a megteremtett értékek megőrzése vált a legfontosabbá, és az értékőrzés mellett igazából csak néhány nagyon fontos lépés történhetett, valószínűleg az anyagiak hiányában. Ezek közül a legfontosabbnak a megyei könyvtár felépítését érzem, és azt, ahogyan azt Ramháb Máriaék élettel megtöltötték, jól funkcionáló műhellyé változott a kezük alatt.

– Mondhatjuk azt, hogy a hatvanas évek végétől jönnek a nagy alapító atyák, akik a különféle intézményeket sorra létrehozzák, és például Kerényi József is említi, hogy ez egy olyan korszak volt, amikor tíz ötletből kettőt meg lehetett valósítani.

– Valószínűleg mondhatjuk.

– És a nyolcvanas években már, '82 után, ahogy a gazdasági helyzet egyre problémásabb, és egyre kevesebb a pénz...

– Sőt, a politikai helyzet is romlott, nagyobb lett a bizalmatlanság a nyolcvanas évek első harmada után, ez egyáltalán nem kedvezett az építő szándékoknak.

– ...a politikai helyzet is, és ebben az időszakban már csak az MTA Regionális Kutatások Központja születik meg, a Népi Iparművészeti Múzeum...

– Azért amit mondok, kicsit a mítosz része is, így sarkított ki, mert közben mindig jöttek létre új dolgok is.

– Igen, de már kevesebb, mint a hetvenes években. Még a kilencvenes évek elején, a rendszerváltás körül létrejött néhány meghatározó intézmény, azóta ezek működtetése és fenntartása a fő cél.

– Igen, de mindezt csak nagyon leegyszerűsítve lehet elmondani. Egy ilyen nagyságú és bonyolultságú intézményrendszer fenntartása azóta is komoly feladatot jelentett a

megyének is, és a városnak is. Éppen napjainkban látjuk újra, hogy milyen komoly feladatot jelent a meglévő intézményrendszer megőrzése. Ennek kapcsán mondom el, hogy azt, ahogy a megye átadta, a város pedig átvette a Forrást, a Kerámia Stúdiót és a Tűzzománcműhelyt, a Bács-Kiskun- és a Kecskemét-jelenség megnyilvánulásának tartom.

Amikor mi Kecskeméten letelepedtünk, amikor idejöttünk, akkor például Kerényi József már nem volt itt. Akkorra már Tóth Menyhért meghalt. Zám Tibor nagyon rövid időt élt már csak. Nagyon sajnálom, hogy vele csak egy-két esztendőn keresztül találkozhattam.

– 1982-ben érkezettél, és ő '84-ben halt meg.

– Igen. Bodor Jenőről ma nagyon keveset beszélünk, pedig ő volt az az ember, aki napi szinten is ismerte az intézményeket, a gondjaikat és bajaikat. Váltások voltak ebben az időben is, 1983-ban vált a Cifrapalota képtárrá, ami nagyon jelentős lépés volt, mert a Tóth Menyhért-gyűjtemény ott kapott helyet. Tehát 1982-t nem tenném korszakhatárnak ennek a rendszernek a fejlődésében, inkább saját korszakhatáromnak tartom, a saját mitológiam-ban mondom annak. El kell mondani, hogy nagyon korán rájöttem, hogy nézhetem így is ezt a világot. Közben persze azt is tudtam, hogy az életünket nem élhetjük le úgy, mintha csak őrzés lenne a feladatunk, mert akkor nagyon sokat elveszítenénk, többek között a valódi cselekvést, és nagyon szeretném azt remélni, hogy az 1982-től napjainkig terjedő időszak sokak számára ugyanolyan kulturális kohéziót jelentett, mint amelyet mások számára az ezt megelőző időszak. Ha csak őriznénk valamit, az kevés lenne, mert húsz éven át, vagy harminc éven át, vagy egy életen át nem szabad csak az őrzésre koncentrálni, közben valami újat is létre kell hozni. Azt, amit mi tudunk, azt meg kell tenni, hozzá kell tenni magunkat a korábban kialakult keretekhez. Remélem, hogy sok vonatkozásban a '82 utáni periódus is maradandó értékeket hozott. Én a Forrást figyeltem ebben a vonatkozásban. Nagyon érdekes volt az, hogy a nagy politikai számok mellett, mint amilyen például a Szárszó-szám vagy a népfőiskola-szám¹ volt, ebben már én is részt vehettem, '82-től a Forrás megtalálta magának a nagy Bács-Kiskun megyei és kecskeméti témákat, és ezekhez rendszerint vissza is tért. Tóth Menyhértet említettem már, Orosz László tanulmányait rendszeresen közöltük, követtük a Katona József-kutatás és a Katona-kultusz történéseit. Maga a Cifrapalota is témává vált, mint jelenség, tematikus száma volt a Cifrapalotának is.² Kodály-számok is megjelentek, Kodálytól a mai zeneoktatásig. Ezeket a témákat tulajdonképpen a nyolcvanas években találta meg a Forrás, és többször visszatértünk hozzájuk, mert Tóth Menyhérthez vissza kell térni, ahogy Kodályhoz is, a Válasz-hagyományt '84-ben fedeztük fel, mert Kecskeméten nyomtatták a Választ, a Válasszal kapcsolatosan tematikus összeállítás is megjelent.³ A Válasz mellett a Tanuval és Németh Lászlóval is foglalkoztunk.⁴ Tehát nagy témák jöttek elő a kecskemétiség és a Bács-Kiskun megyeiség kapcsán. A nagy tematikus összeállításokkal valójában a nyolcvanas évektől jelentkezett a lap, és folytattuk ezt a hagyományt később is.

1 Az 1983. évi augusztusi szám az ún. második szárszói konferenciára emlékezett, erőteljes politikai indulatokat kavarva. Az 1984. évi 12. szám a népfőiskolákról szól. Írt ebbe a számba többek között: Csengey Dénes, Elek István, Gombár Csaba, Kovács Bálint.

2 Az 1983. évi 9. szám foglalkozott részletesen a Cifrapalotával.

3 Az 1984. évi 5. szám foglalkozott a Válasz című folyóirattal, Pomogáts Béla, Monostori Imre és Orosz László írt a témában.

4 Az 1982. évi 9. szám foglalkozott a Tanu című folyóirattal Cs. Varga István, Füzi László, Monostori Imre, Vekerdi László írt a témában.

Visszatérek a magam teremtette mítoszhoz. Amikor idekerültünk, már nem létezett a sajtóklub, noha fontos jelenség, az értelmiség találkozóhelye volt, de teremtődtek más találkozási alkalmak, máig. A kiállítások, a kiállítás megnyitók vagy a könyvtárbeli irodalmi estek – többek közt – értelmiségi találkozóhelyek is, a program befejezése után ott maradunk, akár két-három órát is beszélgetünk, ezeknek nagyon fontos közösségteremtő erejük van.

– Ezek szerint Kecskemét a kívülről jövő embereket a mai napig viszonylag jól tudja integrálni a város tradicionális kulturális életébe, társadalmába?

– Azt, hogy a mai napig meg tudja-e tenni, azt nem tudom. Ma épp azt érzem feladatnak és ebbe az irányba történtek is lépések, hogy azok a műhelyek, amelyek, leegyszerűsítve mondom, harminc-negyven évvel ezelőtt alakultak ki, miközben azért jöttek létre természetesen újak is, mert vannak tizenöt éves születési évfordulók is, szóval azt érzem nagy feladatnak, hogy ezek az immáron tradicionális műhelyek megújuljanak. Alapító generációjuk most ér el oda, hogy hatvan-hetven éves lesz, hallatlan nagy dolog, hogy több intézménynél az alapító harminc-negyven éven át vezette-vezethette az általa létrehozott műhelyt, intézményt. Ezeknek az intézményeknek az ilyen jellegű – emberi jelenséggént megjelenő – változások hatására valamilyen módon át kell alakulniuk, változniuk kell. Nem drasztikus átalakításra gondolok, inkább csak felrisszülésre, megújulásra vagy új csapat kialakításra. Ezzel az elmúlt években is szembe kellett nézni, és az elkövetkezendő szűk évtizedben nagyon erősen szembe kell néznie azoknak, akiknek ez a feladata.

– Kecskemét tradicionális parasztváros volt a hatvanas évek elejéig. Ez a kultúra felé való nyitottság ebben a tradicionális paraszti társadalomban már a két világháború között, vagy akár a Monarchia időszakában is, viszonylag élénken élt, és a kulturális életnek jelentős civil háttere is volt. Ez a tradíció jelenthette azt, hogy Kecskemét befogadóbb volt, és ezekkel a kulturális intézményekkel szervezettebb együttlételet tudott megteremteni? Vagy inkább az volt a jellemző, hogy volt a megyének és a városnak egy „felvilágosult abszolutista” vezetése, akiknek eszébe jutott, hogy ilyen-olyan intézményeket kellene Kecskeméten létrehozni, és ezeket az intézményeket felállították, és mint egyfajta sziget működtek a városban, aztán többé-kevésbé megtalálták a helyi társadalommal is a kapcsolatot.

– Nézd, a Kecskemét-jelenséghez több dolog tartozik. Alapszinten hozzátartozik az, hogy a mai napig emberi méretű, áttekinthető város, amelyik hála a hatvanas-hetvenes évek mozgásainak, jelentős kultúrával bír, ugyanakkor a kultúrát teremtő réteg, a mérete folytán is, a kezdetektől kapcsolatot tart egymással. Az itteni kulturális élet mindig kapcsolódott a tradíciókhoz, erre hozom én másutt is példaként azt, hogy a Katona-hagyomány mai napig él. A Kodály-hagyományt is mondhatnám, és itt nem csak a Kodály Intézetre utalok, a Forrásnak is voltak Kodály-összeállításai, beszéltem már róluk. Ily módon a hagyomány is jelen van a város szellemi életében. Hagyomány számomra természetesen csak távolról Tóth László, Sántha György, közelebről Orosz László, Szekér Endre, Katona Piroska és mondhatnám tovább.

A hagyomány tehát adott volt, de az a felvilágosult abszolutisztikus réteg is, amelyik akart itt teremteni valamit. Ennek az indulása jóval korábban volt, mint amikor mi ide kerültünk. Gajdócsi Istvánnal például csak kétszer találkoztam '82-től a rendszerváltásig. Ez a nyolc év elég hosszú időszak, és igazából nem volt olyan szituáció, ami egy Forrás-szerkesztőt és egy megyei tanácselnököt a nyolcvanas években már összehozott volna, korábban talán gyakrabban történt ilyen találkozás. Azzal együtt természetesen, hogy a Forrásnak zajlott az élete, és mindenféle hivatali eljárások voltak, amiben nyilván Gajdócsi is részt vett, egyébként azzal a szent elszánással, mint amit egy interjúban elmondott, hogy

bármilyen történik is, a Forrásnak meg kell maradnia. Ez volt az alapállása, és ehhez mérten szabták Hatvani Dániel főszerkesztőnek a pártfegyelmiket meg mindent, amiket akkor szörnyű volt átélni, Danit közelről figyeltem, tudom, mit jelentett ez számára. Romány Pállal is kétszer vagy háromszor találkoztam személyesen, inkább ünnepi beszédeket hallottam tőle. Igazából ekkor már nem létezett az a pezsgőbb kapcsolat az értelmiségiek felé, ami hallomásom szerint Pozsgay Imre idején még megvolt. A nyolcvanas években már jobban elkülönült a hivatal, mint korábban. Ezt a magam tapasztalatai, a korábbi időszak kapcsán pedig a beszélgetéseim alapján gondolom így.

– *Térjünk át az elméleti síkról egy kicsit személyesebb, és a Forráshoz kötődő témákra. 1982-ben Egerből kerültetek Kecskemétre, Hatvani Dániel volt akkor a Forrás főszerkesztője, ő keresett meg?*

– Nem, Egerben az irodalmi lapoknak szerveztünk Cs. Varga Istvánnal találkozót. Először a Tiszatáj jött, aztán a Forrás. A Forrás-estet én vezettem, Buda Ferenc, Szekér Endre, Bodor Jenő volt ott. Ezt követően Szekér Endre írt egy levelet – az itteni közösséggel egyeztetve –, amiben fölvetette azt, hogy jöhetnénk Kecskemétre. Ez volt a történet, és erre jöttünk is.

– *Tehát a kiválasztásod ennek a személyes kapcsolatnak volt köszönhető?*

– Igen.

– *Szeged után pár évig Egerben éltetek, utána kerültetek Kecskemétre. Az említett írásodban kitérsz arra, hogy Kecskemét ebben az időszakban nyitottabb, befogadóbb jellegű város volt, mint Eger. Mikor ide kerültél, a Forrásnak mekkora presztízse volt Kecskeméten és országosan? Milyen volt ennek a lapnak a megítélése?*

– Térjünk kicsit vissza az elmélethez! Úgy gondolom, hogy 1979-től '83-ig a magyar társadalom már felbolydult életet élt. Az irodalom mindenképpen, 1979-től, a Fiala Írók Találkozójától⁵, ami Lakiteleken volt, mondjuk 1983-ig, a Mozgó Világ kikészítésének az évéig. Közben irodalmi botrányok voltak, komoly írások, összeállítások, amelyekből a politika csinált botrányt. Például a Forrásból a Csoóri-írás kivágása, a szárszói konferenciára emlékező számunk. Fontosnak tartottuk a múlttal kapcsolatos kép kitágítását, és kísérletet tettünk mindannak az elmondására, amit az adott kor társadalmáról el kell mondani, '79 és '83 között ez nagyon erősen megtörtént. Engem, amikor a Forráshoz jöttem ez a vágy hozott ide. 1979-ben én a szegedi irodalmi világból léptem ki, a központi alakja annak a világnak Ilia Mihály tanár úr volt, ott volt Baka István, Zalán Tibor, Géczi János, Csapody Miklós, távolabbról Zelei Miklós. Elkerültem Egerbe, úgy éreztem, hogy távol voltam mindentől, közben pedig zajos irodalmi-politikai események történtek. Katonatársam volt Elek István, vele kapcsolatosan hallottam a szentendrei találkozóról, akkor hallottam Lezsák Sándorról, Tóth Erzsébetéről. Följártam Pestre, a József Attila Kör gyűléseire, azt akartam, hogy az irodalmi és társadalmi mozgásban én is részt vegyek...

– *...és ehhez képest Eger...*

– Igen, ehhez képest elszigetelt volt, Kecskemét onnét centrumnak tűnt! Természetesen nem volt olyan centrum, amilyennek az ember egy centrumot elképzelt. Egyébként centrum volt, csak nem a mitizált.

5 A találkozó harmincadik évfordulójára emlékkötet is megjelent: Fiala Írók Találkozója Lakitelek, 1979-2009 címmel. Tóth Erzsébet, Agócs Sándor (szerk.), Antológia Kiadó, Lakitelek, 2009. A Forrás 1979. szeptemberi számában számolt be a rendezvényről és az ott elhangzottakról.

– *Pesthez és Szegedhez közelebb.*

– Mindenféle értelemben, nemcsak földrajzilag, hanem szellemileg is. Nagyon sok emberrel lehetett itt találkozni, de ez a periódus már az ütközések időszaka volt. Engem meglepett – ezt leírom a könyvemben is –, hogy idekerülésünk után két héttel behívtak, és azt mondták, akkor kapok útlevelet, ha besúgást vállalok. Nem vállaltam, ez egyszerű tény. Tény, hogy akkor már ilyen típusú ütközések voltak, aztán jöttek Hatvani Daninak a különböző pártfegyelmi ügyei. 1983–84 után a Forrás már nem azt a periódusát élte, mint amiért én egy-két évvel korábban idejöttem. Nehéz időszak volt ez számomra, azzal együtt, hogy azt is megtanultam, hogy nem csak a közvetlenül politikáló irodalom az irodalom. Ezt egy olyan fiatalembernek meg kellett tanulnia, aki valamilyen módon a társadalmi cselekvés lázában égett. Talán azért nem annyira, amennyire ez a mondat mondja, de ezt nem tudom másként mondani. Kecskemétnél alapvetően az volt a fantasztikus, hogy mindig lehetett valakivel találkozni. Például kimentünk egyszer Lezsák Sándorhoz Lakitelekre, akkor ott volt Pócs Péter és Zám Tibor, és azonnal kialakult egy komoly beszélgetés. Ratkó Józseffel, Pomogáts Bélával is Lezsák Sándornál találkoztam először. Kimentünk beszélgetni, s valaki mindig ott volt. Azt lehetett érezni, hogy a '83-'84-es nagy vágás, a társadalmi érdeklődésben cezúrát jelentett, ami majd csak a nyolcvanas évek második felében oldódott fel. Akkor már közvetlenül politikai, és nem irodalmi téren jelentkezett ez az érdeklődés. A jelzett váltást nagyon nehezen éltem meg, végül is elmentem óraadóként az Egészségügyi Szakközépiskolába a nyolcvanas évek második felében. Szerkesztettem, de ugyanakkor kerestem valami közvetlenebb kapaszkodót is a világhoz, ebben voltak anyagi kényszerek is. Sokféle kényszer volt, de világeletemben három dolog érdekelt: a szerkesztés, a tanítás és a kutatás. Egy idő múlva elkezdett hiányozni a tanítás, ez is benne volt, de az is, hogy nem éreztem azt, hogy valódi cselekvés az, amit a Forrásnál csinálunk. Akkor még a közvetlen cselekvés vágyában éltem, a Szárszó-számot például cselekvésként éltem meg. A szerkesztésen belül is kollektív munka volt, és úgy éreztem, hogy azzal azért mondtunk valamit. Ráadásul Szárszónak is volt mítosza, bele lehetett kapaszkodni, ilyen hajlandóságok akkor még voltak bennem, ezeket nyesegetem vissza magamban.

– *Az, hogy a Forrás megváltozott, csak a külső környezetnek tudható be, vagy annak is, hogy szerkesztőbizottságot ültettek a Forrás élére?*

– Nyilván mindkettőnek! Ezek szorosan összefüggnek, ezt elválasztani nagyon nehéz. Volt olyan folyóirat, melyet megszüntettek, mert az, hogy Mozgó Világ néven futott valami tovább, az nem azt jelentette, hogy ugyanaz volt, mint a korábbi. Egyébként ha én lettem volna a legfőbb pártvezető, én is megszüntettem volna a Mozgó Világot, annyira jó volt! A megszüntetendő lapok listáján ott volt a Tisztatáj, a Forrás, az Alföld, tehát amelyiknél botrány volt, ahol mozgás volt. A Mozgó Világot az predesztinálta erre a sorsra, hogy generációs lap volt. A saját generációján belül pedig a teljes spektrumot lefedte, az íróktól a képzőművészek, zeneszerzőkön keresztül, tudatosan, mély következetességgel szerkesztve. Pesten kívül máshol nem lehetett megcsinálni egy ilyen széles horizontú lapot. A Forrásnál is, és a Tisztatájnál is bekövetkezett a politika irányába való elmozdulás. Megvolt az esély arra, hogy ezekkel a folyóiratokkal is megtörténjen az, ami a Mozgó Világgal történt. Az újabb könyvekben szerencsére már találok erre utalást, nemcsak egy lapot említenek meg, hanem a korszak több meghatározó szellemi-irodalmi műhelyét is bemutatják. Nyilván a lap is változott a nyolcvanas években a pressziók hatására. Ebben a szerkesztőbizottságnak is megvolt a szerepe, bár csak az adminisztráció növekedett a beléptükkel, a tudatba azonban beépült minden. Hatvani Dánielt ebben a vonatkozásban megértettem, én figyeltem a legközelebbiről. Danival egy dologban nem értettem egyet. Dani kapcsán beszélgettünk mi Székér Bandival, Buda Ferivel is arról, hogy amikor már

nincs kedve valakinek, mert annyira nehéz történeten ment keresztül, akkor már nem kell csinálnia. Körülbelül ez volt a véleményünk, a közösségnek is, s magamnak is egyénileg. Ezért is kerestem a tanítás felé a kiutat, hogy közelebb legyek a világhoz, hogy valami visszajelzést kapjak.

A Forrás vonatkozásában 1989 után teljesen új korszak kezdődött, erről én most nem akarok mit mondani, kivezetne bennünket a mostani keretekből. Sok mindent tettem a '89 előtti Forrásnál, de a döntéseket alapvetően és természetesen Hatvani Dani hozta meg. Nagyon jóízű beszélgetéseink voltak a szerkesztőségben, ezt én most, 2012-ben, és visszaneézve is ezt mondom. Az egyik legnagyobb iskola az volt számomra, hogy 1982-től minden kedden, később minden szerdán, délutánonként összejöttünk. A Forrásnál dolgozó négy-öt-hat ember ott volt, és mindenki őszintén elmondta a világról a véleményét, a gazdasági- politikai történésekről. Ez hallatlan nagy iskola volt. Ezenkívül nagy iskola volt, hogy följártam a József Attila Kör gyűléseire, és egy idő után az Írószövetség választmányi üléseire is, mikor még átalakuló volt a világ. Nagyon őszinte és nagyon nagy beszédeket, akár búcsúbeszédeket is hallottam, például az esszéista Orosz István és Tamás Gáspár Miklós búcsúbeszédét a JAK-tól. Nagyon nagy iskola volt ez nekem, így együtt.

– A szerkesztőségi megbeszéléseken a belső munkatársak vettek részt? Említsük meg a neveket is, és vegyük sorra, hogy milyen külső kapcsolatokkal rendelkeztek ezek az emberek! A Forrásnál sok az olyan külsős munkatárs, barát, akik erősen kötődtek hozzátok. Vekerdi László neve jutott most hirtelen eszembe, az, hogy az ő emlékét is nagyon tiszteletreméltóan ápoljátok a mai napig, és a legújabb számokban is megjelennek a vele kapcsolatos visszaemlékezések.

– Ha valaki felületesen nézné, azt hihetné, hogy a Forrás négy-öt ember nehezen értelmezhető mozgásának az eredménye. De nem! Először kedden délután, majd még a sajtóházban szerda délutánonként összejöttünk, az ún. értekezleteken a vicctől kezdve sok minden elhangzott, miközben egy nagyon széles alapokon nyugvó kapcsolati háló is működött. Azt, hogy miként szerkesztettük-szerkesztjük a Forrást, szerkezetileg nagyon nehéz leírni. Nem azért, mert régen többen voltunk, most már nagyon kevesen vagyunk, akkoriban még voltak rovatvezetők, de mindenkinek meg volt a maga személyes kapcsolattrendszere is, megvolt, hogy kivel volt baráti viszonyban, kinek írt levelet, kivel levelezett. A szerkesztőségi értekezleteken, miközben valaki látszólag csak viccet mesélt, vagy Szekér Endre elmondott egy sztorit, ezt a hálót mindig működtettük. Soha nem a megjelent lapszámról volt szó, hanem inkább ötletek merültek fel, hogy milyen tematikus számot, kivel, hogyan kellene csinálni. Akkor jöttek a nevek, akkor kinek ki írjon, és körülbelül így állt össze egy szám. Nagy feladat lenne ennél konkrétan válaszolnom a kérdésekre.

Amit mondtál, a mai napig célunk – egyébként korábban is így volt –, hogy a Forrás hagyományvilágából mindazt folytatni kell, ami folytatandó és folytatható. Tehát ha Vekerdi Laci bácsi nevét mondom, akkor egy újonnan megjelent könyv kapcsán éppen egy interjúval lehet folytatni ezt a hagyományt. Még egy jelenséget említek, nem véletlenül Vekerdi Laci bácsi kapcsán jut eszembe, de a Forrásra is vonatkozik, és az egész irodalmi életre is. Én ennél a világnál nyíltabb és demokratikusabb közeggel nem találkoztam, itt mindenkinek megvolt és megvan a helyi értéke, és ezt az irodalmi világ pontosan tudja, és meg is fogalmazza. Az áltekingtényeknek soha nem dőlünk be. A lényeg az, hogy mindenkit a maga pontos értékén tudtunk kezelni, és a szerkesztőségben mindenkit ezen az értéken neveztünk meg. Tehát, amikor egy szerző „hivatalosan” túrt volt, akkor nálunk nem számított túrtnek vagy fordítva. Még annyit, hogy roppant befogadó volt ez az irodalmi világ, amikor én belekerültem. Egy percig nem éreztem azt, hogy nem figyelnek rám. Egy fehérvári konferencia után levelet írtam Vekerdi Lászlónak, és azonnal válaszolt,

hosszú levéllel. Azt sem tudtam, hogy merjem megszólítani az első levélnél, a válaszlevél Kedves Laci! megszólítással érkezett, aztán folytatódott ez így tovább, negyed évszázadon át, máig. Másokkal is, Sándor Ivánnal, Domokos Mátyással, Tandori Dezsővel, szinte mindenkivel...

– *Miért fontos az, hogy egy ilyen városnak, mint Kecskemét, legyen saját folyóirata? Mit ad ez a városnak?*

– Pontos a kérdésed, most már a város lapja a Forrás, de a kérdés nyilván a városra és a megyére is értendő. A mostani váltás után, ahogy előtte is, nyilván a megyére is értendő, és a városra is értendő. Szellemi jelenségek közvetlen hasznosságáról nagyon nehéz beszélni, ezért csak pár tényezőt említek. Legfontosabbnak a Forrás szellemiségét tartom, azt, hogy ez a szellemiség létezik, s hogy ez a szellemiség átadható. Azt, amit Sopron mellől indult, Szegeden tanuló diákként nagyon fiatalon tudtam Tóth Menyhértről, az a Forrásnak köszönhető, egyébként nem biztos, hogy tudtam volna. A Forrás mindenképpen az itteni szellemi élet egyik szervezője, s talán csak a szerénytelenség elkerülése mondhatta ki velem az egyik szócskát. Nem tudom másképpen mondani, beépült a városba, a város része. Talán a Forrás létének is köszönhető, hogy az elmúlt évtizedekben kialakult egy olyan nagy költészet, Buda Ferenc költészetére gondolok, amelyik alapvetően ebből a tájból és ebből a világból nőtt ki, ez kézzel fogható rajta, tapintható. Az is a Forrásnak tudható be, hogy itt írók, irodalommal foglalkozó emberek élnek, akik irodalmi értékrendet képviselnek, amit nagyon fontosnak tartok, mert ma már tudjuk jól, hogy ez az irodalmi értékrend bizony csorbul a világban. Megismétlem azt, amiről tulajdonképpen végig beszélünk, itt még érzem azt, hogy a kultúra képes közösséget teremteni, s ebben a Forrás is jelen van. Amikor Egerben éltünk, a feleségem munkahelyi főnöke, Szabó János Győző, a kiváló régész arról beszélt, hogy milyen fontos, hogy Egerben van színház, mert ha bemeleg a cukrászdába, ott színészek vannak, és a színészekkel tud beszélgetni. Aki akar, itt írókkal, irodalmárokkal is tud beszélgetni. Igaz, nem cukrászdában, hanem a város különböző terein, helyszínein. Fontosnak érzem, hogy a szerzőink, a barátaink jönnék hozzánk az irodalmi estekre, így azokon az átlagosnál közvetlenebb a hangulat. Ilyen típusú hasznosságról beszélnek, noha a közvetlen hasznosság a kultúránál mindig megkérdőjelezhető, mert önmagában az érték létrehozása a fontos, azt pedig, hogy egy folyóirat írásai miképpen épülnek be akár a szélesebb értelemben vett kultúrába, lehetetlen megmondani.

– *A Forrás tényleg kultúrát teremt és közösséget formál, nagyon izgalmas dolog ez a közösségformálás, én magam is érzem ezt. Tizenkét éve élek itt Kecskeméten, azóta sok emberrel kapcsolatba kerültem a város különféle intézményeinél, például veletek a Forrásnál. Nagyon izgalmas az, hogy itt az ember részévé válik egy informális közösségnek, keresik, számon tartják, hívják. Ez egy nagyobb városban biztosan máshogy működik, nyilván Szegeden is teljesen máshogy van, ott van egy nagy egyetem, ami rányomja magát a város társadalmára. Itt nincs egy nagy, monumentális intézmény, ami rátelepszik a városra, hanem sok kicsi van, és a sok kicsi közötti hálózat...*

– A hálózat a fontos!

– *Igen, és az is biztos, hogy számon tartjuk egymást, tudunk egymásról.*

– Visszatérek ahhoz, amit beszélgetésünk elején mondtam, szerintem ez az újabb Kecskemét ott született meg a hatvanas-hetvenes években. Olyan ez, mint amikor a tömbházban, vagy akár a sorházban is, az első lakók közt alakul ki barátság, mert akkor kell segíteni egymásnak, akkor kell a kisgyerekekre vigyázni, s így tovább. Azután valaki elköltözik a házból, új ember költözik a helyére, és azzal már semmilyen kapcsolat nem

alakul ki, tíz év múlva pedig már csak egy óslakó van, és akkor már senki senkivel nem tart kapcsolatot. Ezt a város kapcsán is így érzem, hogy ott a hatvanas-hetvenes években elindult valami, és igazából azok között, akik akkor létrehoztak valamit, azok között alakult ki máig tartó kapcsolat. Számos barátom közt érzem ezt a kapcsolatot, ezért töreksem én is a kapcsolatok megteremtésére...

– Azt gondolom, hogy ide, ebbe a városba a mai napig is jól be lehet illeszkedni.

– Ezt neked kell eldöntened.

– Én így látom.

– Ezt a tapasztalatodat már neked kell elmondanod, vagy akár hirdetned. Feltehetően igazad van, ma délután Ulrich Gáborral beszélgettem, aki képzőművész, és jóval fiatalabb nálam, s a Kecskemét-jelenséget ugyanúgy értelmezte, mint én. Ez azt jelzi, hogy valóban bele lehet lépni ebbe a közegbe, és azt is jelzi, hogy ez a közeg képes az embereket magához szippantani.

– A kultúrának éppen ez a lényege.

– Igen, többek közt ez a lényege.

Az interjút Rigó Róbert készítette

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

NYOMDA KFT KECSKEMÉT

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelenítését a Nemzeti Kulturális Alap

nka

Nemzeti Kulturális Alap

támogatja.